

۱۹۳۵ آغستوس

برنجی مهله

تورکيات مجموعى

استانبول دارالفنونى تورکيات استيفرسى طرفىدىن نىشردىلدى

مدير:

کويىلى زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنونى «تورک ادبى تارىخى» مدرسى

استانبول — مطبعه حاسره

۱۹۳۵

«قىرغىز» قوم اسىمىنىڭ مەنبەسى

ئودرىڭ لىمىنىڭ

بودا پىشتە داۋالغۇنىدىن مازۇن ئوۋىيات دوقتورى

تۈرك تارىخىنىڭ كىلاسكى واسكى دورلىرىنىڭ تەدقىقىي ئىچۈن قوم ۋە قىبىلە اسملىرىنىڭ اىضاحى مەھم بىر واسطە تەشكىل ايدر . خالبۇكى «ھون، آوار»، «بولغار»، «پىچىنك» اسملىرى تىختىندەنە آكلاشلىمەسى لازىم كەلدىكىنە دائىر، بۇ كۈن بىلە، كىلاۋفاق بىر فېكرىنى اولمادىنى شېھە كۈتۈرمىز بىر حەقىقتىدۇر . آنجاق شوقادارى مۇققەدركە بىواسمىر، بىرچوق احوالە، اسكى تۈركلەرنىڭ پىك مېھول قالمىش اولان سىياسى تەشكىلاتلىرىنى تەنۈيرە خىدمەت ايتىمىڭ اعتبار بىلە، مەدىت تارىخىنە ئائىد مەھم بىرر آبدە ماھىيەتدەدۇر . بۇنلاردىن يالگىز كى مەھملىرىنى ذىكر ايتىمىش اولمىق ئىچۈن مىثلا «تۈرك» (۱)، «اون اوق» (۲)، «اوغۇز» (۳) اسملىرىلە «قونستانىنوس پۇر فېرۇغەننە تۈس» طرفىدىن قىد اولونان سىكز «پىچىنك» (۴) قىبىلەسىنىڭ اسملىرىنى مىثال كىتەرە بىلەيز .

بۇ مۇمادى آتيدە كى مۇقالە مەزىدە «قىرغىز» اسمىنىڭ اىضاحى ايلەز تەكىنلە شىزىرمىك امىدەندەيز . بىواسمىڭ اىضاحى بىرچوق دىفەلر تەجربە ايدىلىش ايسە بۇنلاردىن ھىچ بىرى صەدرە شفا وىرمىيور . شىمەدىيە قادار كى تەفسىرلەر، خەلق اشتقاقلىرىدە داخەل اولدىنى خالەدە، شۇنلاردىن:

۱. مەشھۇر بىر خەلق افسانەسى كەلەي «قىرغىز» دىن اشتقاق ايتىدىرىيور (۵). دىكەر افسانەيە نەظراً دۇرت قارىداس بىر اراضىيە وارث اولمىشلار ؛ وادىچى آزالارندە مىراثى پايلاشمىشلار ،

- (۱) ژ . نەيمەت ، كۈرۈشى جۇمماجمۇعەسى (KCSA)، ص ۲۲۰
- (۲) و . تومسەن ، تۈرتسىقا ، MSFOU ، جەزء VII XXX ، ص ۴
- (۳) ژ . نەيمەت ، اون اوغۇر، ىدى ماجار ، دەنتوموغەر (KCSA) ، جلد ۱ ، ص ۱۵۱
- (۴) ژ . نەيمەت ، پىچىنكەرە دائىر ، KCSA جلد ۱ ، ص ۲۱۹ .
- (۵) و . رادلوڧ ، قىرغىزلەرە ئائىد مەشھەدەر، يە تىرمان بولتى، ۱۸۶۴، ص ۱۶۳-۱۶۴؛ كەنداك وامبەرى، تۈرك قۇمى، ۲۶۲ . نەظەرە شايداندرە بۇ افسانەنىڭ دىكەر بىرچىشىدى، موغۇل خاندانى تارىخىدىن بىت ايدىن luan-shi تارىخىندە مۇجۇددۇر . بۇ قومىڭ جىللىرى اولمىق اوزۇرە قىرغىز چىنلى قىزايالە قىرغىز u-se ار كى كۈستىرىلييور . بۇندىن دولايى ki-li-ki-ss نامى آلمىشلاردىن دىنلىيور . باقىكز: و . شوت، خالص قىرغىزلەرە دائىر، بىرلەن آقادەمىيىسى يازىلىرى (ABAW)، ۱۸۸۶، ص ۴۳۲ .

دورنجیسی ده « قیرگز » یعنی سندن ده داغری قیرلی گز دیهرك فوغمشلردر . بواج قارداشك نسلندن (اولو ، اورتا ، کیچی) قازاق عشیرتلی، دورنجیسنکندن ده « قارا قیرغیز » قومی حاصل اولمشدر (۶) .

۲ - « وامبه‌ری » یه کوره بواسم « قیر » ایله گیز (گز) کله‌لرندن مرکب و معناسی قیرگزن دیمکدر ! (۷) .

۳ - «رادلف» ایلک دفعه اوله رق قرق ویوز صاییلرندن بر اشتقاق اورتیه چقارم شد (۸). اسکی تورکجه کتابه لرینه عائد ملاحظه لرنده بومسئله حقنده کی قناعتی، بواسمک اشتقاقی تفسیری ایچون هیج برامکان موجود اولمادینی، چونکه داها ۸ نجی عصرده «قیرقیز» شکلنک انتقال اتمش اولدینی نقطه سندده در (۹) .

۴ — «برنارد مونقاجی» یہ کورہ اسم «قیر اوغوز» یعنی (قیر اوغوزلری) کلمہ لرندن نشأت اتمشدیر (۱۰) .

۵ — «غ. شویقا» ایسہ کلمہ «قرق غوز» (قیرق غوز) دن کتیرتیور (۱۱) .

۶ - «شلہغل» بونی «قیزقو» رنگلی، قرمزی و «یوز»، چہرہ کلمہ لرندن مرکب عد ای دیسور. و بونک ایچون او یغور جہدہ کی کیرگیز، داہادوغروس، «ہاققاس» لک قدیم تلفظی kit-ki et-se شکلنہ و بونک «قیرمیزمتراق» صاری چہرہ معائنہ کلدیکنی سوبلہ یین چین منالعدہ کی قدرلہ استناد ای دیسور (۱۲).

(۶) گٹ۔ آلماشی، قارا قیرغیزجہ لسانیات نوطلری، کہله قسہ مله (K.SZ)، جلد ۲ ص ۱۰۹۔
۱۱۰ هرايکي حشيدني ذکر اندسور.

(۷) تورك قومی ، ص ۲۶۱ .

(٨) موغولستان نورك قبيله ليه عايد اتنوغرافيك برجال، لايزينغ ١٨٨٣ . ص ٢١ - ٢٣ .

(۹) اسکی تورکجه کتابہ لر ، اوچینچی جزء ، ص ۴۲۵ .

(۱۰) آنوگرافیا، جلد VI، ص ۳۸۱ (بودایشته ۱۸۹۵).

(۱۱) آرکھولوجی مخبری، جلد XXXVI، ص ۵۰۵، نوط ۴ (ماہاراجہ)۔

(۱۲) قارابالغاسون اویغورآبدەسندەكى جىنجه كىتابە، MSFon ، جلد IX ، ص ۸۱ - ۸۳ .
شوراسى قىد ايجلى زكە رجوق احوالده جىنجه اشتقاقلر اوالغازى ورشيدالدينكىلردن ايدىكلدر.
بوتك ايجون ، يالكر قيرغيزكلهسنه عايد بوقايدەكى تفسير طرزلرينى وردە Sui-shu 吐火
(türküt) اسمى «زره» اولارق ايضاح ايدن يرىنى اشارت ايتك كافيدر . باقكر: دىكىنى.
هونرك وتوركلكر عمومى تاريخى جلد ۱ ، قىم ۲ ، ص ۳۷۱ (فرانسىزجه اصلى) - ب. موثقاجى.

۷ — «دەۋەريا» ايسە چىنلىلارنىڭ ئاثرلىرىدە تەصادىف ايدىلىككەدا اولوب — مەلۇم اولدىغىنى ۋەجھە — «قىرغىز» اسمىلە بىر عد ايدىلن $kien-k^{*}un$ اسمى ken (يەنەسە ئى) ۋ $k^{*}un$ (اورخون) كەلەرنەن كىتەرييور. بىردەك $kien k^{*}un$ ك مطلقا $qyrqyz$ شەكىلەنەن مەلۇب اولمادىغىنى تەسلىم ايدىرسەك بونى پەك جەسورانه بىر فەرضىيە عد ايدەيىلەرز (۱۳).

بورادە تەبىئىي ايلەك ايش، بىردەك، مەخلف زمانلار ۋە مەنبەلەرنەن كەلەن ۋەتەنلەرنى تەۋپىلا مەقدەر. بۇ خەسەسە يوقلۇق چەكلەم؛ چۈنكى قىرغىز اسمى چىن، يونان، گۇگ تۈرك، ئەرەب، چەتئەل، ئىچم ۋە موغۇل مەنبەلەرنەن كەلەن ايدىلىككەدەر. بونلارنەن كەلەن موثۇق ۋە قىممەتلى مەنبەلەر، كۆك تۈرككە كەتەلەلەلە، كۆك تۈرك اۋىمە خەروفا تەلە يازىلش اۋىغۇرچە كەتەلەلەردەر. دىمەك كە مطلق بىر سۈرۈتە شەيان اعماد كە اسكى ۋەتەنلەر. ۸ نەچە مىلادىيە سەرنەندەر. چىنلىلارنىڭ ۋەردىكى مەلۇمات چوق داها اسكىدەر. چۈنكى بولەردە، قىرغىزلەر مەتەلق قەلەر، آشاغىدە كۈرە جەمەز كە، مىلادىن اولكى ايلەك عەسەرە عانەدەر. خالبۇكە چىنچە اولمايان كەلەرنە چىنچەيە نەقەندە، بۇ كە نەچە تەلفۇزى نەزەر اعمبارە آلدەيغەز تەقدەردە، قەتەلى آ كەلاشلىمايە جەق بىر دەرچەدە تەخرىف ايدەلەيكى مەلۇمدر. بۇ اسكى تەلفۇزلەرنى ايسە بىلە مەدىكەم جەتەلە باشقە مەنبەلەرنەن كەلە مەلۇمات يوقسە، بۇ كە اشكەلە مەتەلق قورۇشلار سەرف فەرضىيەنەن عەبارتەر.

مە مافىيە ۋە احوال ۋە شەروط تەختەندە دەيۇ آن خاندانى ۋەقە نەويسەلەرنەن كەلەن $ki-li-ki-se$ شەكلى $qyrqyz$ كەلەسەنەك تەم بىر نەقىلەر. اساساً چىنچە، ئاثرلەردە بۇ كەلەيە تەم. بىر امانىتە تەطىبق ايدە بىلە جەمەز داها باشقە بىر شەكل بولە مايورز (۱۴). قارا «بالغاسون» آبدەسەنەك چىنچە مەتنى $kien-k^{*}un$ قومەنەك اسمىنى كەلە ايدەييور. خالبۇكە بۇ كەتەلەنەك كۆك تۈرككە مەتنى (۱۵) اوقادار

تۈرك اسمىنىڭ اىضاح ۋە تەسىرى. KcsA جلد ۱، ص ۵۷ — ۵۸. ق. فون دەر غەلەنەس، تۈرك اسمى حەقندە، شەرق بىلەسەي اىچۇن تەجموعە (آلمانچە) جلد ۲، (كۈتەنەن ۱۸۳۷) ص ۷۰. غەلەنەس چىنلىلارنىڭ تەسىرىنى دۈغۇر بولۇيور ۋە تۈرككە بىر «تۈرك تۇلغا» كەلەسەنەن كەلەن ايدەييور (خالبۇكە بۇ آتچاق بىكى فارەسى تۈرك كەلەسەي اولەيىلەر. $tu-küe$ كەلەسەنەك تۈرككە موفۇلجە دولغا، دۈغۇلغا كەلەلەلە. I. Schmidt. دەدە ۋاردەر، اورتا آسيا اقوامىنىڭ قەدىم دىنى، سىياسى ۋە ادەبىي شەكل تارىخلىرىنە خاندە تەبەلەر، سەنەت سەبۇرغ ۱۸۲۴. ص ۴۱ (آلمانچە).

(۱۳) اورخون كەتەلەرنى XXXVII، نۇط ۲۸.

(۱۴) M.S Fou، ص ۱۳۲، ۸، ۸۴، XIII، ص ۶۱-۷۲؛ XIV، ص ۱۵-۲۲.

(۱۵) زادلوف، اسكى تۈرككە كەتەلەر، ص ۲۹۱.

قيرقيلدرکه مقصد مزه قطعاً الويريشلى دكلدر. پك فنا برحاله بولونان اويغورجه متن ايسه هنوز ناشرينى بگله يور (۱۶).

بونكه برابرو kien k'un كدن مراده حالده قيرغيزلر اولديغى شهبه سزدر. (طبيعى چينجه نكل اصل شكله ناصل تقابل ايتديكى آرى برمنئه در). بو وثيقه شوندن دولاي مهمدر: چونكه Tsjen Han šu فصلنده بو kien k'un ل ميلاددن اولكى برنجى عصرده Hung-no لره برلكده كورولو يور (۱۷). مره حالده «شاه غل» kien k'un لره عايد ايلك خبرك چينده kik k'un وهى خاندانى زمانه عايد (۲۲۷ - ۲۶۴) اولديغى ادعا ايتكله يا كلفده در (۱۸).

بوندن ماعدا شو صايه جغيز اسمارده قيرغيز كلسيله علاقه دار عد ايدلكده در: kit-kut-seekit kut, ket-kut (۱۹) kit-hut (۲۰). فقط بوايكي واوچ هجلى شكللر ك برلر يله، صور كرده سائر يرلرده منقول qyrqyz كلسيله نه صورته ر رابطه دار اولديغى قاريشيق برمنئه در. بوراده اوكا دائر مسروداتده بولونمى ايسته ميوز (۲۰ a).

المزده يونانجه برمنبع ده وار: «مه ناتدر پروته قور» كه بو ذات تورك خاقانك يونان ايلچيسى زه مارخوسه بر جاريه هديه ايتديكى، بونك ايسه η δε ἦν ἐκ τῶν λεγομένων Χερχίς يعنى «قيرغيز ديدكلرى صويدن» اولديغى روايت ايتكلده در (۲۱). گرك كوك توركه (۲۲) وگرك كوك تورك حروف اتيله يازيلش اويغورجه كتابه لر (۲۳)، بواسمى قيرقيز qyrqyz صورتنده محافظه ايتكلده در.

- (۱۶) رادلوف، موغولستان آثار عتيقه سى اطلاسى، تابو XXXIIIb
(۱۷) دوغروت، ميلاددن اولكى هونلر، برلين - لايزيغ ۱۹۲۱، جلد ۱، ۶۴ (آلمانجه)
قلا پروت، آسيابه عايد مخطره لر، جلد ۱، ص ۱۶۵.
(۱۸) MSFou IX، ص ۸۰.
(۱۹) دوغروت، عيني يرد، جلد ۱، ص ۶۲.
(۲۰) MSFou IX، ص ۸۱.
(۲۱) بون طبعى ص ۸۳، ۱۸ ومتعاقب Dietrich (جغرافيا واتنوگرافيايه عايد يزانس منبعلى، عنوانلى (جلد ۱-۲، لايزيغ ۱۹۱۲) آلمانجه اترنده Gelzer ي (يزانس مدينى تاريخى، توينغن ۱۹۰۹، ص ۶۸، آلمانجه) تصحيحه قالميشه رق موضوع بحث قيزك چركس اولديغى ايلرى سورويورده C. R. Beasley ده «پلانو قارپنى وويليام روبر وكويسك متن و ترجمه لرى» عنوانلى (انكلزجه) اترنده عيني ملاحظه يي سرد ايدى يوركه، يك صاچه در. لوندرد ۱۹۰۳، ص ۸۴ و ۲۸۱.
(۲۲) رادلوف، اسكى توركه كتابه لر، ص ۱۰۹.
(۲۳) رامستد، شمالي موغولستانده ايكي اويغورجه كتابه، JS Fou 3، XXX، ص ۲۴.

عرب مؤلفلری قسماً «خرخیز» (خرخیز) - نته کیم اصطخری، ابن الفقیه الهمدانی، ابن حوقل، ابن خرداذبه (۲۵)، شمس الدین ابو عبدالله محمد الدمشقی (۲۶) و سائرلری - قسماًده قرقز [محمود الکاشغری] (۲۷) یازمقده درلر .

عجمجه منبعلر «خرخیز» [کردیزی، قزوینی] (۲۸) و «قرقز»، «قرغیز»، «قرقیز» [جویی] (۲۹) شکللری ویریور .

ابوالغازیده ایسه «قرغیز»، «قیرغیز»، «قیرقز» (کرکیز) شکللری کورولمکده در (۳۰).

سانانغ سه تسنه «دوربهن اویراده»ی تشکیل ایدن قوملرله اجدادینی صایبور (۳۱). بونلردن برنجیسی «کەرگوت» قومیدرکه، «ی. شمید» بونی Qyrqyz کله سیله برله شدیور، چونکه پاللاسده (۳۲) ده دورت اویراد قومنک اسملری شونلردر: «اوهلوت»، «خویت»، «تومهده»، باشقه یرده «باهتود» و «بارغابورات». شو حالده ایلک اوچی سانانغ سه تسنه له اویشویور. کذا «بارغابورات» ه تقابل ایدن «کەرگوت» لرده . زیرا قالموکلر او زمان قارا قیرغیزلره «بورات» دیورلردی (۳۳). شوته نظراً قیرغیزاسمی بوریا تچه ده «کیرگیت» در (۳۴). بوریات

(۲۴) KSz ، III ، ص ۴۲ - ۴۳

(۲۵) KSz ، III ، ص ۳۲

(۲۶) شمس الدین ابو عبدالله محمد الدمشقی نک قوزموغرافیاسی، M, F. Mehren ، سن پترسبورغ ۱۸۶۶ ، عربجه متنی (فهرست)

(۲۷) دیوان اللغات الترك ، جلد ۱ ، استانبول ۱۳۳۳ ، ص ۲۸ الخ .

(۲۸) KSz ، III ، ص ۳۲ و ۴۳ - ۴۴

(۲۹) رادلوف ، قوداتقوبیلیک ، قسم ۱ ، ص XLV .

(۳۰) ابوالغازی بهادر خانک موغول و تاتارلر تاریخی M. Frähn طبعی، قازان ۱۸۲۵ ، ص ۴۵

(۳۱) ئی . ی . شمید ، شرق موغوللری تاریخی ، سن پترسبورغ ۱۸۲۹ ، ص ۵۶

(۳۲) پاللاس ، تاریخی خبرلر کلیاتی ، جلد ۱ ، ص ۶ (آلمانجه) .

(۳۳) ئی . ی . شمید ، تبعلر ص ۴۵ - ۴۶ . کذا لک بوداپشته ده کی عنوانسزودورت (چینجه،

مانچوجه ، موغولجه ، تورکجه) ، حتی آلتی دیلی (تونفوزجه ، قالموچه) لغتی ۱ نجی جلدنده 37b II چینجه pu-lu-te ، مانچوجه burut ، موغولجه Burugut کله لرینک تورکجه مقابلی اولق اوزره kerkis کله سنی ویریور !

(۳۴) خالص قیرغیزلره دائر، ص ۴۳۸ ، نوط . شوت بوکا بناء قیرغیز کله سنک جمع شکلی

اولمسی احتمالی ایلری سورویور، داها باشقه برشی علاوه ایتیور . T'oung Pao نک ۱۹۱۵ سنه سی نسخهلری مع التأسف اله یکجه مشدر .

طوپراغنده بولونان قوزغانلرده كيرگيت ئوۇر kirgit-üür دييورلر (۳۵). كذا لك آلتاي قبيلهلرندن برى ده kirgit « كيرگيت » نامى طاشيمقده در (۳۶).
بوراده قيرغيزلر ك موغول قبيلهلرندن بريله داهابويوك بروحدت تشكيل ايتديكي واضحدر.
بوموغول تماشلرينه عائد آبدهلردن اولمق اوزره قيرغيزجه، موغولجه دن مقتبس متعدد كلهلر و برچوق قديم موغول قبيله اسملرينى محافظه ايتمكده در (۳۷). سانانغ سه تسنه طرفندن كهرگود kergüd ريشى اولمق اوزره ذكر ايديلن اوگهچى خاشخاغا Ugači Xašxaya نك تورك اصلندن اولمايشى ده بونكه ايضاح ايديله بيلير.

ذكرى فائده دن خالى دكلدر كه «شله غل» تيبته Jigs-med-nam-mka ده كى k'inc'a كله سنى (كه موغولجه ده kemk'em'ce شكلنده در) قيرغيز كله سيله برله شدر مشدر (۳۸).
بوترز قبول چين منابعنه نظراً بعض اتنوگرافيك عامللره (بالخاصه صاچك قيرميزيلنى كى) استناد ايتديريليور. لكن بوه kemk'emc'e نك موغول مورخلرندن ماعدا سائر يرلرده (ابوالغازى ورشيدالدينده) ده راست كليمن kemčik ويا دها دوغروسى ut (۷) kemkemči دن باشقه برشى اولمادىنى قطعياً شبهه كوتورمز. آنجاق نظره شايندر كه ابوالغازى كتابنك بر فصلنده هرايكيسندن ده بحث ايدر (۳۹). قلا پروته نظراً بوتسميه (قارا) قيرغيزلره عائددر (۴۰).
داها اوافق تورك زميره لرى ده «قيرغيز» نامى قومى اسم اوله رق محافظه ايتمشلردر.
مثلاً آلتاي، ساغاي و باشقيرد بويلرندن برى «قيرغيز» نامى طاشيمقده در (۴۱). توركمنلردن شهرايوغورلر ننده كهرگيس kergis اسمنده بر بوى واردر (۴۲).

(۳۵) شوت، عينى اثر، ص ۴۵۲ - «رامسته» ده كوره اسملى Xirgis-ur قيرغيز مزارلرى در.
حالبوكه بو داهايكى بر شكل اوله بيلير.
(۳۶) وامبه رى، تورك عرق، ص ۱۱۱ (ماجارجه)
(۳۷) ابوالغازى ده قيرغيز - موغول اختلاطى ذكر ايدر: بو وقتدا قيرغيز نسلندن كشى ازدورور. موغول دين و اوز كا اوروق لاردين اوتغه سوغه بولوب قيرغيز يورتينه بارىب اولتوروب تورور و قيرغيز آئين كو تاريب تورورلار ص ۲۶ و ۲۷، قازان طبى.
(۳۸) MSFou، جلد IX، ص ۱۴۰ - ۱۴۴.
(۳۹) قيرغيز كه كمجوت ايلي نيك ذكر Frähn ... طبى، ص ۲۶.
(۴۰) آسيابه عائد مخطرات، جلد ۱، ص ۱۶۲ (فرانسزجه)
(۴۱) رادلوف، اتنوگرافيك اجمال، ص ۸؛ كذا قلا پروت Asia polyglotta، ص ۲۲۱.
(۴۲) غ، مانترهايم، سارو وشهرا يوغورلرينه برزيارت JS Fou، جلد XXXVII، 2، ص ۳۳.

بوقوم اسمىك اصلى شكىلى، اك اسكى و موثوق منبعلك شهادتارندن آكلاشيلدېغنه كوره، قيرقیز qyrqyz در؛ بوتون ديكەرلىرى، سادەجە، داها يېڭى تحوّللردىر. بو «قيرقیز» ايسە فكر مزە كوره «قرق» صايدىنىك «ز» ايله جەملەنىش بر شكلىدىن باشقە برشى دكلدر. شىعمى بورادە شويله بر مسئلە توضع ايدركە بوتسمە تورك اسم وىرمە تەامللرلە ناصل توفىق ايدىلە بىليور؟ بونك ايچون، اولاموغوللردەكى قومى اسملىرى نظردىن كچىرىك (۴۳) ايسە يورز. چونكە بوجەت تورك تەامللرلە اوقادار مشترك نطقلەر عرض ايدىيوركە، بونك منشأى اولق اوزرە، يامەين برتارىخى ارتباطى، ويا ھرايىكى زمەريە خارجدن واقع اولش مشترك برمدىت تاثيرى قبول محصور تەندەز .

کړک تورک وکړک موغول قبيله تسميه طرز نژنده، صايي اسملری بويوک بر رول اوينارلر (۴۴). بونلر بالخاصه چفته قبيله اسملر نده کورولور . بعضاده يالکز صايي عيني برولي ايفادير .

مثلاً : صابی اسمار به یاییلمش قبیله اسماری شونلردر :

چوق کره ذکرى کچن «کیماک» Kimak مارقو وارته نظر آعن اصل «ایکی ایماک» iki imäk ایدی (۴۵). اورخون کتابه لری چوق کره اوچ قوریقان üč quryqan لری ذکر ایدر» (۴۶). قاراقیرغیز بویلرندن بری اوش تامغا üš tanga (۴۷)، «اوزبک» عشیر تلرندن بری «اوچ تامغالی» üč tamgaly اسمنی طاشیر (۴۸). «چینلیلر اوچ قارلوق» قبیله سنی ده ذکر ایدر لر، حتی بونلردن خبر آلپوززکه، بونلر داهاصوکره «اوچ قبیله» San sing نامنی ده آلمشاردر (۴۹).

(٤٣) مع التأسف بونك ايجون لازم كلن مأخذله دسترس اوله مادام .

(٤٤) باقكر : رادولف . قوداتقوبيليك ، قسم ١ ، ص XXXII نوط ؛ ز . غومبوتس

Magyar Nyelv مجموعہ سی ، جلد XI ، ص ۲۴۷ و متعاقب .

(٤٥) فر. هرت شرفنه چيقاريلان (Ostaiat. Zsch) اقصای شرق مجموعہ سی ، جلد

VIII (اورتہ آسما وسسریانک تارنخی اتنو غرافاسنہ دائر)

(٤٦) MSFou ، جلد V ، ص ١٤٠ .

(٤٧) رادلوف ، اتنوغرافيك اجمال ، ص ٢٤ .

(۴۸) رادلوف ، سمیریادن ، جلد ۱ ، ص ۲۲۶ (آلمانجہ) .

(٤٩) MSFou ، جلد XI ، ص ١٨ ؛ جلد V ، ص ٧١ ؛ JSFou ، جلد XXX ، جزء ٣ ،

كذلك، ابوالغازی اوج تورکمن قبیلهسی ذکرایدرکه بونلرک مشترک نامی «اوج ایل» (ücil) ایدی (۵۰) .

«ارلات»، «بهرا لاس»، «تهر لاس»، «تارقان» ویا «سولدوز» قبیلهلرینک مجموعنهده «تورت اولوس» دینمکدهدر (۵۱). دورت افغان موغول قبیلهسنه «چور آیماق»، «دورت قبیله» دینیر (۵۲). قازاق عشیرت لرنده «تورت قارا»، «تورت آوول» (۵۳)، «چار جیتیم» «دورت جیتیم» (۵۴)، «تورت تامغالی» (۵۷). تهله بؤتلرده «تورت آس» (۵۶)، اوز بکلرده (اولجه اسمی کچن) «تورت تامغالی» (۵۷). «بش بهرن» (۵۸) «بش کهمپیر» (۵۹) قاراقیرغیز عشیرت لریدر. «بش بویاق» (۶۰) برشورتس، «آلتی آباق» (۶۱) قاراغاچ عشیرت لریدر. ینسه ئی کتابه لری «آلتی اوغوز» (۶۲) اورخون کتابه لری ده «آلتی چوب» (۶۳) لری ذکرایدر. قاراقیرغیزلرده «جتی قول» (۶۴) قازاقلرده «جتی اورو» (۶۵) ساغایلرده «جتی پورو» لر (۶۶) واردر. کؤک تورک کتابه لری ایسه «سکنز اوغوز».

(۵۰) آموسوی نینک یقاسیندا ایکین ایکیت اولتورغان اوج اوروق تورکان بار ایردی . انی اوج ایل دیرلار ایردی، ابوالغازی ، فرهن طبعی ، ص ۱۱۷ .
(۵۱) تورت اولوس تاریخی، اولوغ بک محمد تورغای (تولدی ۱۳۹۴ م .) فارسی اوله رق یازمشدر : شجرة الاتراك او اولوس اربعة جنکزی . باقیکنز : J. Thury ، اورته آسیا تورک ادبیاتی ، ص ۳۰ (ماجار آفاده میسی لسانیات شعبهسی بولتنی ۱۹۰۷)

(۵۲) رامسته د ، موغولیکا ، JSFou ، جلد XXIII ، جزء ۴ ، ص III .

(۵۳) رادلوف ، اتنوگرافیک اجمال ، ص ۲۷

(۵۴) رادلوف ، عینی اثر ، ص ۲۶

(۵۵) وامبهری ، تورک قومی ، ص ۲۸۶

(۵۶) رادلوف ، اتنوگرافیک اجمال ، ص ۱۴

(۵۷) رادلوف ، سییریادن ، ص ۲۲۵ (جلد ۱)

(۵۸) رادلوف ، اتنوگرافیک اجمال ، ص ۲۴

(۵۹) وامبهری ، تورک قومی ، ص ۲۶۵

(۶۰) وامبهری ، عینی اثر ، ص ۹۳

(۶۱) رادلوف ، اسکی تورکچه کتابه لر ، ص ۳۰۸

(۶۲) رادلوف ، عینی اثر ، برنجی جزء ، ص ۳۰۸

(۶۳) JFou ، جلد ۷ ، ص ۱۵۴

(۶۴) وامبهری ، (زاغریاسکی به عطفاً) ص ۲۶۵

(۶۵) رادلوف ، اتنوگرافیک اجمال ، ص ۲۷

(۶۶) رادلوف ، عینی اثر ، ص ۸

(۶۸)، «توقوز اوغوز» (۶۹)، «توقوز تاتار» (۷۰) شكلريني ويرمكده در. قيتاي قپچاقلردم بر «توقوزباي» (۷۱) واردر؛ رشيدالدين وابوالغازي چوق كره «توقوز اويغور» (۷۲) و «اون اويغور» (۷۳) لردن بحث ايدر لر. اورخون كتابه لري ده «اوتوز تاتار» لري (۷۴) صيق صيق ذكر ايدر. بولغار تورك قبيله لري «اوتوز غور» (۷۵) و «اون اوغور» (۷۶) اسملريني طاشير. بوكا عائد موغول مثاللري ده اكنيك دكلدر. مثلاً: «دوربه ن او يراده» (۷۷) (دورت او)، «دوربه ن خوريه» (۷۸)، «دوربه ن خاري» (۷۹)، «تابون نوتوق» (۸۰) (بشن .)، «دولوغان تومه د» (۸۱) (يدي ت .) آريان خويار تومه د (۸۲) (اون ايكي ت .)، «نايمان مينغان خويت (سكز بيك خو.)» (۸۳) موغوللر ك وحدتلي اسمي سانانغ سه تسه نده «دوچين تومه ن» (قرق ت .) در (۸۴).

- (۶۷) رادلوف، سيبريادن، جلد ۱، ص ۲۳۶
 (۶۸) JS Fou، جلد XXX، جزء ۳، ص ۱۷
 (۶۹) JSFou، جلد XXX، جزء ۳، ص ۱۳ و MS Fou، جلد ۷، ص ۱۴۷ متعاقب.
 (۷۰) MS Fou، ۷، ۱۴۰ و JSFou، XXX، ۳، ۱۷
 (۷۱) رادلوف، اتنوگرافيك اجمال، ص ۲۴
 (۷۲) رادلوف، قوداتقوبيليك، ۱، ص XXV، ابوالغازي (رادلوفه عطفاً).
 ص XXXVIII—XXXIX، KSz، XIX، ۱۹
 (۷۳) JSFou، XXX، ۳، ۱۳
 (۷۴) MSFou، ۷، ۱۴۰
 (۷۵) پريسقوس ده تور، بون طبعي، ص ۱۵۷، KSz، XIX مقاله سي. غ. فقهه ر
 (۷۶) ژ. نهيمه ت، KCSA، ج ۱، ص ۱۴۸
 (۷۷) سانانغ سه تسه ن، ص ۵۶ - پكين جامعه نده كي دورت ديالي كتابه نك مانچومتني duin-oirat-sa صورتنده در. باقيكز بانغ KSz، III، ص ۹۶؛ چغتايجه متنده: دوربون او يرات كورولو يور م. باقيكز: قل. هو آر ZDMG، ۲۷۱، ص ۲۱۴ و ۲۲۰.
 (۷۸) سانانغ سه تسه ن، ج ۲۷۱، ص ۲۰۶.
 (۷۹) باللاس، تاريخي خبرلر كلياتي، ج ۱، ص ۲۹.
 (۸۰) باللاس، عيني اثر، ص ۲۲۲.
 (۸۱) سانانغ سه تسه ن، ۲۲۵.
 (۸۲) كذا، ص ۱۹۰، ۱۹۶، ۲۰۴، ۲۴۴، ۲۴۶.
 (۸۳) عيني اثر، ص ۲۰۸.
 (۸۴) كذا.

بوكنى احوالده، صاني، قيله نك قاج عنصر دن متشكل اولديغنى ارأه ايدر. بوايلك موجود طبيعى صوكردن دكيشه بيلير. فقط بز شيمدى بومركب قيله اسمليله اوغراشه جق دكلز. بزجه مهم اولان، ساده جه، صاني اسملر دن ياپله قوم تسميه ليريدر.

«سانانغ سه تسه ن» موغوللره چوق كره «دوچين» نامنى ويرر. «اويراتلر» ده (۸۵) «دوربه ن» دير (۸۶) اوز بك قيله لر دن برى ده دوربه ن (۸۷) (دورمن) نامنى طاشير. قازاقلرده آلآن نايمان اسمنده (سكز معناسنه) بر بوى (۸۸) واردر. كذا قار اغاچلرده ده (۸۹)، قوندورلرده ده، آلتايليلرده (۹۱)، تهله توت (۹۲) و اوز بكلرده (۹۳)، «جانگى نايمان» (۹۰) واردر.

سانانغ سه تسه ن «جبر غوغان» (آلتى) (۹۴) ساده جه اسمنده برموغول زميره سى ذكر ايدر. «غوچين» (اوتوز) لر «جه كون غار» قيله لر دن بريدر (۹۵). باشقير دلرده و قازاقلرده ساده جه تايين (سكز) (۹۶) بوندن ماعدا باشقير دلرده آريجه «بارين تايين» و «قار تايين» (۹۷) اسمنده ايكي عشيرت واردر. افغانستانده برموغول قيله سى، هزاره (۹۸) (بيكلر) اسمنده در. بر نوغاي (۹۹)، بررتوبول (۱۰۰) و برتوبا (۱۰۱) قيله سى توقوز (Toquz) (togux)

(۸۵) عيني اثر، ص ۴۰۲.

(۸۶) عيني اثر، ص ۴۰۳.

(۸۷) شيخ سليمان افندى لغتى، قونوش طبعى، ص ۶۰.

(۸۸) رادلوف، اتنوگرافيك اجمال، ص ۲۶.

(۸۹) وامبهري، تورك قومى، ۵۵۹.

(۹۰) عيني اثر، ۵۵۴.

(۹۱) رادلوف، اتنوگرافيك اجمال، ۱۱.

(۹۲) عيني اثر، ۱۲.

(۹۳) ابوالغازى، فرهنگ طبعى، ص ۸.

(۹۴) سانانغ سه تسه ن، ۲۶۴.

(۹۵) عيني اثر، ۲۰۷.

(۹۶) ژ. قاستانيه، قيرغيزلر ك دامغاسى، پارس ۱۹۲۱، ص ۲۶. رادلوف، اتنوگرافيك اجمال

۲۷ - فلاپروت، آسيا پوليجلوتا، ۲۲۱.

(۹۷) آسيايه پوليجلوتا، ۲۲۱.

(۹۸) غ. رامستد، موغوليقا، ص III.

(۹۹) هامهر، عثمانلى تاريخى، ج ۴، ص ۱۶۹.

(۱۰۰) رادلوف، سيبيريادن، ۲۴۷.

(۱۰۱) رادلوف، اجمال، ۱۱.

اسمنده در. قلاپروت اوتوز otuz (۱۰۲) نامنده برسيريا قبیله سی ذکر ایدر. «قیرقن یوز» قبیله سی ایکی عشیره منقسمدر: «قرقویوز» (۱۰۳) توبالرده برعشیرت وبوی «یوز» نامنده در (۱۰۴). قازاقلرده اوچ جوس: یوز «dzüs منقسمدرلر: (اولو، اورتا کیچی) . (۱۰۵). برباشقیرد قبیله سی ده ساده جه مینك (بیک) mein (۱۰۶).

موغولجه ده بونوع قبیله اسملرینه عائد داهاباشقه برطاقم شکلر وارددر: صایى عددلرینك جمعلى قبیله اسمی اولویور. متلا تومه دdzüs (بیکلر) (۱۰۷)، غوچیت gučit (اوتوزلر)؛ بوریاتلرده برزمه (۱۰۸)، جیسود dz'isud (دوقوزلر) (۱۰۹)، دالاد dalad (یتشلر) (۱۱۰) نایمات naimat (سکزلر) (۱۱۱)، مینغاد minyad (بیکلر) (۱۱۲).

بو قبیله وصوی اسملرینك مقابللری اولمق اوزره تورکجه ده قلاپروتك باشقیردلر آراسنده ذکر ایتدیکی بر قبیله نك اسمی اولان «توقوزلر» (۱۱۳) ایله «اونلر» (۱۱۴) و «اکیز» (۱۱۵) وارددر. ایشته «قیرقز» فکر مزجه بونلردن بریدر.

ساده جه بر عدددن متشکل قبیله اسملری شو صورتله ایضاح اولونه بیلیرکه، اولجه بونلر چفته عنصرلی مرکباتدن ایکن قبیله وصوی کی معنارله کلن ایکنجی جزئلری بالاخره دوشمش ویالکیز عدد اسمی قالمشدر (دوچین، دوربه ن کی).

(۱۰۲) آسیا پولیغولتا، ۲۲۳.

(۱۰۳) اجمال، ۲۱.

(۱۰۴) اجمال، ۱۱.

(۱۰۵) اجمال، ۲۵.

(۱۰۶) آسیا پولیغولتا، ۲۲۱.

(۱۰۷) سانانغ سه تن، ص ۱۷۰ متعاقب: ابوالغازی ص ۲۸ - ۵۳.

(۱۰۸) پالاس، تاریخی خبرلر کلیاتی، جلد ۱، ص ۱۴.

(۱۰۹) سانانغ سه تن، ص ۱۸۲ و ۳۸۰.

(۱۱۰) سانانغ سه تن، ص ۱۸۶ و ۱۸۸.

(۱۱۱) پالاس، تاریخی خبرلر کلیاتی، جلد ۱، ص ۱۰.

(۱۱۲) سانانغ سه تن، ص ۲۰۹.

(۱۱۳) آسیا پولیغولتا، ص ۲۲۱.

(۱۱۴) رادلوف، قوداتقو بیلک، جلد ۱.

(۱۱۵) وامبهری، اورتا آسیا سیاحتی، پشته ۱۸۶۵، ص ۲۷۹.

عموماً معلومدرکه ميلاددن اولسكى هوللرده، وموغللرده اردو اون بيكر، بيكر، يوزر و اونر كشيلىك جزء تاملردن مريكبدى (بوترز، موغللرك ايرانده كي حاكيتلري اثناسنده داها ايني بر صورتده انكشاف ايتديريشدر). هر قطعه نك آريجه قومانداني وار ايدى . «يوز»، «مينك»، «تومنه» اسملري احتمال بوتشكيلات ايله ايضاح ايديله بيلير . يعنى بوتقديرده قبيله اسمى ساده جه عسكرى بر تشكيلات محصولى اولويور (۱۱۶) .

توركلرك اسكى چاغنده، بوعسكرى تقسيات ياننده «سياسى» ديهيله جكمز باشقه بر شكل واردى . (مع مافيه بوايكيسى آراسنده هيچ بر زمان قطعى برخط چيزيله من) . معلومدرکه كوك توركلرك غرب ايلي «اوقلره» تقسيم ايدلشدى . بوكا نظراً «اوق» داها اوافق بر ايل ويا (بوى) جزء تامنى افاده ايدويوردى ؛ نته كيم موغولجه ده سومون Sumun غ. ي. رامسته ده كوره (۱۱۷) ۱۲۰-۲۰۰؛ ئ. ي. شميد (۱۱۸) وغولستونسكى يه (۱۱۹) كوره ده ۱۰۰ كشيلىك برهيئتى، و نته كيم مانچوجه ده هم اوق هم ده جماعت معناسنه كلن نيرو niru كله سى ده ۱۰ كشيلىك بر زمريه ي افاده ايتكده در (۱۲۰) .

ايشته بوتسميله لر قبيله وقوم اسملرينه اساس اولويور . اوريانچايلرده متعدد عائله لر سومين Sumyn حالنده داها كنش بر زمريه تشكيل ايدرلر (۱۲۱) . كوك توركجه و اوغورجه كتابه لر غربى كوك تورك ايلنه «اون اوق وودون» نامنى ويريور (۱۲۲) . توركلرك ديكر بر

(۱۱۶) اوردو تقسياتنك قبيله اسملرينه اساس اولديغنه دائر داها باشقه مثاللرده واردر . (ي. هاممر، قپچاقده كي آلتون اوردو تاريخى ، يشته ۱۸۴۰ ، ص ۲۱۳) . كذلك بر توركن قبيله سى «قارا ئول» اسمنى طاشير (وامبه رى، اورته آسيا سياحتى، ۲۷۹) . موغللرله سينورداس توركلرده صاغ جناحه جونفار (وامبه رى - بوده نىس، آبوشقالقى، ص ۶۰ : چونفز، دوغروسى، چونفر، ضول جناح (هاممر، عيى اثر) . جونفار قوم اسمنك منشاى بودر (بانغ، KSZ، III؛ ۹۶ ، ق. هوآر ZDMC LVI ، ۲۱۴ و ۲۲۰ ، پالاس ، ۱ ، ۱۱ .

(۱۱۷) JSFou ، XXX ، ۳ ، ۴۷ .

(۱۱۸) موغولجه - روسجه - آلمانجه لغت . ص ۳۶۸ .

(۱۱۹) موغولجه - روسجه لغت ، پترسبورغ ، ۱۸۹۴ . جلد ۲ ، ص ۳۴۹ - قوواله وسكى (لغت ، جلد ۲ ، ص ۱۴۰۳) يالكنز بولوك ، قطعه معناسنى ويريور .

(۱۲۰) ئى . زاخاروف، مكممل مانچو - روس لغتى ، پترسبورغ ۱۸۷۰ ، ص ۲۳۶ . فون در غابله نىس، سه يشو، شو - كينغ وشى - كينغ ه عائد مانچو لغتى ، ۱۸۶۴ ، ص ۱۵۹ ؛ ق . هارلز ، مانچو لسانى بدرقه سى ، پارس ۱۸۸۴ ، ص ۲۰۸ (فرانسزجه) .

(۱۲۱) رادلوف، اتنوگرافيك اجمال، ص ۱۵۰ و. تومسن، تورتيقا، MSFou ، XXXVII ، ص ۸ .

(۱۲۲) و. تومسن ، تورتيقا ، ص ۴-۱۷

شعبه‌سی ده «اوغوز» نامیله معروفدر (بختی داها آشاییده‌در). تورکمنلرک قدرتلی بر بوی سومود Sumud نامنی طاشیر (که بو «اوغوز» ک تام مقابلی اولق لازم کلیر) (۱۲۳). تاین ده یاری عسکری یاری سیاسی بر تشکیلات ایدی. (۱۲۴) بو کله ده قبیله اسملرینه داخل اولمشدر. اوچ تاین (۴)، بایان تاین (۱۲۵)، قاراتاین، بارین تاین.

قیرغیز اسمی ایسه بوتون بونلرله شوصورتلر رابطه دارد: «وامبه‌ری»، هر حالده «زاغریاسی» یه تبعاً، قیرغیزلرک تشکیلاتی تصویر ایدرکن شونلری سویله‌یور: «بو بویلرک متعدد تالی صنفلری ویا، قبول ایتدی کمز تعبیر کوره، عائله‌لری واردر، که بونلر قازاقلر «تایپاس» یعنی قطعه قوماندانلری (؟)، قاراقیرغیزلر «کیرک» داها دوغروسى «قیریق» یعنی پارچه، قطعه ناملری وررلر. (۱۲۶). فقط بو «دوغرولته» تماماً لزومسزدر، زیرا کله بوکا حاجت قالدن ده پک واضح بر معنا افاده ایدر: زیرا بوراده موضوع بحث اولان ساده‌جه قرق یعنی داها اوفاق بر جزء تام دیمکدر. بو کبی جزء تاملرک حقیقه موجود اولدیغنی ده بزه «بالاس» بیلدیر مکده‌در. بو ذات قالمو قلدن بحث ایدرکن دییور که: برزایسان ک قوماندا ایتدیکی جماعته آیماق دینیر که بونلر بر وچوق الی اوچ ویا داها زیاده اوجا قلدن مرکب اولوب اکثریا قرق قرق بر (آخشا achcha ویا ده موچی dāmütschi) یعنی ناظرک اداره‌سند طاقملر تشکیل ایدر و دائماً بر برلرینه یاقین اولار ق اوتورورلر. سوئو نغارلرده بوقرق باشیلره آلان موغوللرده اولدیغنی کبی شولونفا Schulunga دیرلر (۱۲۷).

قیرغیز کله سنک موغولجه چشیدی اولان کهرگوت kergüt کله‌سی ده بوراده فرضی بر qyrqk* erk قرق کله سنک بر موغولجه منتها ایله جمعه نمش شکلی اولدیغنه دلالت ایتکده‌در. طبیعی بوراده بونک تورکجه شکلی ناصل بر جمع اولدیغنی سؤالی قارشیمزه چیقیور.

(۱۲۳) روسیه‌نک علمی بیلنمه‌سنه متعلق یازیلر مخزن، ناشری آ. ارمان. برلین، جلد ۳، ص ۲۳۶ (آلمانجه). باشقه منبعلرده شواهدی یوقدر. یوموت jomut ایله نه یولده رابطه دار اولدیغنی کسیدیره میورم. اونک ایچون قید احتیاط ایله بیانه لزوم کورمکده‌یم.

(۱۲۴) پاوه ده قورته‌ی، شرق تورکجه‌سی لغتی، ص ۱۹۴: تاین ۵۰ کیشیک بر هیئت؛ شیخ سلیمان: (رادولف قاموسی، جلد ۳، ص ۹۷۶) تاین: بر بولک عسکر.

(۱۲۵) بالاس، تاریخی خبرلر کلیاتی، جلد ۱، ص ۱۳.

(۱۲۶) وامبه‌ری، تورک قومی

(۱۲۷) بالاس، تاریخی خبرلر کلیاتی، جلد ۱، ص ۱۹.

(ز) ایله نهایتله ن تورکجه اسملرک اشتقاقی ایضاحی کیفیتی ایله چوق دفعه اوغراشمش. اولان «بانغ» (۱۲۸) شونتیهجه وارییورکه، بونلر (هر نوع اشتقاقی بولوشلرک قیمتی مسئلهسی برطرف) قسماً قدیم اسم تصغیرلردن (یالیکزن)، وقسمآده اسکیمش جمع وتثنیه (؟) شکللرندن عبارتدر. «برنادمونقاچی» قدیم تورکجهده (ز) ایله منتهی جمع شکللرینک قبول ایدیه بیه جکی فکریخی داها اول سویله مشدی (۱۲۹). بو کونکی تورک لسانلرنده (ز) نك بورولی صریح برصورتده موجود دکدر، فقط آز چوق ایزلری فرق ایدیه بیلیر :

۱. — مثلاً ضمیرلرک جملرند کورولن «ی» لی تورکجهلرده کی-ز (چوواشجهده «ر»، یاقوتجهده «ت») (۱۳۰). از جمله «ی» لی تورکجهده «آتامز»، «آنا کز»، «باریرمز»، «باریرسز»، «باریکز»؛ چوواشجهده «آتامز at'temer»، ایشکز e'er، ویررز paraper، قوشکز t'şu Ber (پآسونن)؛ یاقوتجهده صیرتکز köxsübüt، دوشونورز sanıbyt دوشونورسکز sanygyt (بوتلینگ)؛ «بز»، «سز».

۲. — چفت اولان اعضا اسملری بواسکی جمع اداتی محافظه ایتشلردر: کوگوس (۱۳۱). kögüz؛ چوواشجهده kôcôr ویا kocor)، بگزن beniz (چغتایجه مینگیز) آغیز agyz (۱۳۲) وسآره.

۳. — فکرجه «اوغوز» کلهسی ده معین بر «نفوس کتلهسی» معناسنه کن «او» کلهسنک «ز» لی جمعیدر. صوکره دن بو (ز) لی شکلک معناسی مبهمله شهرک کله اسم جمع حالنده قوللانیلمشدر. (بو کونکی لسانده برچوق قدیم مدنیت کلهلری کی غائب اولشدر).

(۱۲۸) و. بانغ، تورکجهده منفی فعللر، SBBA (برلین آقاده میسی ضبطلری) ۱۹۲۳، ص ۱۱۴.

(۱۲۹) آلتای (دها دوغروسی اورال - آلتای) دیلارنده کی صاییلر، بودهنس آلپومی، بوداپشته ۱۸۸۴، ص ۳۰۵ متعاقب. - اخیراً KSZ، جلد XVIII، ص ۱۲۵ متعاقب. (۱۳۰) بو اولدجه قاریشیق مسئلهیه ژ. نیمه تده «یاقوت صوتیاتنک اساسلری» اثرده تماس ایتکده در (ماجار لسانیات بولتنی، XLIII)

(۱۳۱) مونغولجهده جمع اداتی اولهرق S (مونغولارده Z) ɬ, t (که اصلاری *ts *rs *ns) حرفلری وارددرکه بو قدیم منتهای چون تورکجهدهده ایزلر بولدیغی ظن ایدیورم مثلاً بز، سز، biz، siz، کوکوس köjüs عثمانلیجهده köküš göküš göjs göks، باقیکنز: مونغولجه kökü köküš جمع (köküš)، رامستد، JSFou، XXIII؛ ۳، ص ۲۰

(۱۳۲) و. بانغ، توران مجموعهسی، ۱۹۱۸، ص ۲۰۷.

چین منبعاری «توقوز اوغوز» کله سنی kiu sing «دوقوز قبیله» دیه ترجمه ایدیورلر . حتی تورکجه منبعارده بیله ، از جمله تورفان آبدلرنده «اوغوز» کله سی «قبیله» معنا سنده اولارق موجوددر (۱۳۳). وکله عینی معنا ایله موغولجه ییده کچکشدز (۱۳۴) .

قیرقز اسمندن ماعدا دهاباشقه قوم اسملرنده ده (sulduz کچی) (۱۳۵) وادات موجود اولوب موغولجه جمع اداتی اولان «ت» ایله تبادل ایدر : تله ئوس ک تله ئوت، (۱۳۶) تورغوت ک تورغود کچی .

شوحالده صوكد ک ایتدی کمز تورکجه - موغولجه قوم وقبیله اسماری ک زمره سنک، اصلی شکللرنده قبیله وبویلرک معین برکتله سنی افاده ایدن جمعیلریکن صوکرادن اسم جمع حالنده مفرد اوله رق استعماله باشلان دقاری قبول ایدیلک اقتضا ایدر . ایشه ذکر ایتدکر مزدن ماعدا «تورکن» «اصلی تورک»، «قرقن» (۱۳۷) «اصلی قرق» شکلاری ده بومیانده در . (۱۳۸) . اسم عددلرک قبیله اسمی اولارق استعماللریخی آنجاق بوصورتله ایضاح ایده بیلیرز (دوربه ده، غوجیت ، دالاد ، تومه ده، (الح .)

قیرقز عنوانی بونلره عضوی بر صورتده ارتباط ایدر . بواعتبار ایله تورکجه قوم اسملرینک الک اسکی بر نمونه سنی عرض ایتکده در [°] .

[«کوروشی چوما» مجموعه سنک بشچی نومروسنده آلمانجه اولارق انتشار ایتش اولوب راغب خلوصی بک طرفندن ترجمه ایدیلشدر] .

(۱۳۳) ف . و . ق موللر ، اویغور یقا ، II ، ص ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۹ ، ۵۴ ، ۶۰ الح
(۱۳۴) المده کی لغتدرده (شمید ، قووالهوسکی ، غولستونکی) بوکله یی بوله مایورم . فقط ساناتف سه تنه ده dörbän ogus ترکیفه راست کلینیور ، ص ۱۱۴
(۱۳۵) قیرغیزجه قبیله اسماری اولان sultu, sult کله لرینه باقیکنز : رادلوف ، اتنوغرافیک اجمال ،
(۱۳۶) قازاقلرده کی telen زمره سنه باقیکنز : رادلوف ، اتنوغرافیک اجمال ، ص ۲۷ .
(۱۳۷) اسم جمع اداتی اولان مان ، من ایچون وامبه ری مثاللر ذکر ایدیور : تورک قومی، ص ۳۸۵ .

[°] مدرس نجیب عاصم بککده بوکا عائد دیگر فرضیه لری واردر : «قیرغیز» کله سنی «قیره چیقان» چیقغه تمایل اولان «صورتنده ایضاح وعثمانلی تورکجه سنده کی «خیرسیر» کله سنی ده، بواصله ربط ایتکده درلر . بونک ایچون هر ایکسینده مشترک «ئیز» عنصرینه استناد ایدیورلرکه بواطات اکثریا تمایل وتوجه معناسنی افاده ایدر . کله نك قیاسق، یعنی قاجاق کله سیله برلکده قوللانیمه سی بو احتمالی یقین درجه سنه چیقارمحق بر قوتده در . بوکا بناء، خیرسیر کله سی صوكد معناده اوله رق اصل کوچیه قوملر دکیل ، شهرلیله شمش خلقی نزدنده قوللانیمه قده در . نته کیم، استانبول خلقنجه بک معروف اولان بوکله نك مثلا آقره یریلرنجه تماماً مجهول اولماسی بو خصوصده شایان دقتدر [مترجم]